

beszélés Kontra újrakiadott kötetei (a *Drávaszögi kezesetek*, illetve a már tárgyalt önéletrajzi trilógia) esetében az első és az új kiadás között, lévén arról szó, hogy egyik esetben sem csak reprintről van szó, hanem az újraírás különböző változatairól. Különösen jelentős módosulás ez az önéletrajzinak nevezett, bonyolult szerveződésű három regény, a *Farkasok órája*, *A kastély kutyái* és a *Gimnazisták Idegen* trilógiává (2013) vált újraalkotása esetében, nemcsak azért, mert az író hozzáírt és átalakította a szöveget, hanem mert teljes egészében módosultak poétikai határai és szimbólumainak jelentéshordozása. Az önéletrajziség/naplószerűség és a hőssé válás motívuma helyett most az idegenség alakzatai váltak jelentésszervező erővé. Huszka Árpád Kontra-olvasatának e pontján, a vizsgált próza alkotta hermenutikai háló olvasásának, felfejtésének és értelmezésének utolsó előtti állomásán (az *Idegen* trilógia után az *Angyalok regénye* című mű zárja az elemzéssorozatot) lesz csak számunkra egészen bizonyossá, hogy nem tévedett a monográfus, amikor mindenféle kronológiai és műfaji rendet mellőzve kezdett a Kontra-opus olvasásába és motívumhálózatának felfejtésébe, mert csak egy ilyen látszólagos fordítottság és rendtelenség mentén, a motívumok transzformációinak nyomvonalán juthatott el lényegi felismerésekhez, ahhoz, hogy feltérképezhesse, milyen eljárások, gondolatok és összefüggések mentén, miféle kimenetelhez vezetnek el ezek az alakulások; történetesen ahhoz, hogy a „hőssé válás” regényeitől a főhős idegenné válásának történeteinek át az alakulások végén egy – nem terjedelmi értelemben – „nagy kiterjedésű” műalkotás, a bonyolult kulturális kódokból építkező *Angyalok regénye* (2014) áll. Nem véletlen az sem, hogy a *Képeslapok a luciferológustól* (*Angyalok regénye*, 2014) című fejezet a Huszka-könyv legbonyolultabb, műfaji és beszédmód tekintetében is a legsokoldalúbb elemzése; az értekezés hangvételé-

től a lirizált esszényelv karakterisztikáiig egyaránt megjelennek benne elemzői szólamváltások.

E „nem szabályos” monográfia első fejezetében elhangzik, miszerint a Kontra-regényekben és -novellákban „folyamatosan szól a zene”, a *Farkasok órája* kapcsán pedig, hogy négy másik szövegvilág szervezősül a regényszövetbe – tehát már a pálya elején, majd a folytatásban is bonyolult művészetközi átjárások, intertextuális összefüggések alakítják ezt a prózát. Az *Angyalok regénye* ilyen szempontból a legbonyolultabb szövevény. Huszka Árpád – a „képeslapok” többes számú és a színes kép jelentéskörét magában foglaló címbeli fogalomhasználata is ezt jelenti – egy „többdimenziós” jelentéshálót fejt fel e Kontra-regény értelmezése során, jócskán felhasználva és bővegesen (hosszú idézetekkel) hivatkozva a köré kialakult recepcióhálóra is. A matematikai képletektől (Fibonacci-sor) a látványképekig (Firenze-képek), a legendák világától (Perszeusz-legenda, Szent Eufémia-történet stb.) a látomásokon (angyal-jelenések) át a konkrét képzőművészeti alkotásokig (Cellini-, Michelangelo- és Bandinelli-alkotások, Dürer- és Vermeer-képek) tűnnek fel, épülnek be és alkotnak együtt jelentést e „nem látott képek és nem hallott dallamok” (Szegedy-Maszák Mihály). Leírásuk és elemzésük a Huszka-könyv legizgalmasabb részleteit képezik: a monográfus maga is „képalkotóvá” válik, például amikor a Fibonacci-sor regénybeli jelentésváltozatait írja le, a Kontra-próza által „létrehozott” Dürer-képek vagy Cellini-szobor látványképét rajzolja meg.

Azt hiszem, a Huszka-könyv (-monográfia) legontosabb hozománya épp ez: Kontra Ferenc prózaíró opusa működésének, az idegenség-alakzatok felé tartó mozgásának, jelentéshordozása ekképp történő variálódásának és egyfajta komplexitás felé építkezésének eljárásait gördülékeny, logikus esszényelv révén mutatja be és értelmezi számunkra.

BUDA ATTILA

Magyarországi gondolkodók

18. század

Kortárs, 2015

Egy nagy vállalkozás második kötete a Tüskés Gábor és Lengyel Réka terve és válogatása alapján megjelent szöveggyűjtemény, amelynek első része négy évvel ezelőtt került az olvasók elé. A válogatás

és az apparátus láthatóan egybehangolt csapatmunka eredménye, a fordítók egy része a szöveg-gondozásból, jegyzetkészítésből is kivette a részét. A két kötet egységét a szerkesztők, a közölt szöve-

gek belső összefüggései, illetve a formai/tipográfiai azonosság biztosítja; ezen túl a nagyobb tematikus egységekbe sorolt szemelvények, a hozzájuk tartozó, két fő részből – általános áttekintés, valamint tárgyi-nyelvi magyarázatok – álló jegyzetek, az igen informatív utószó, illetve a nem magyar források közös irodalomjegyzéke, az egyesített névmutató erősíti meg. Az olvasó csodálkozhat azon a bőségen, amit a második kötet is mutat, amelynek terjedelme ráadásul az elsőéhez képest mintegy harmadával nőtt meg. Ugyanakkor a belső arányok kiegyensúlyozottak maradtak: a vallás, nevelés, társadalom(tudományok) és a művészet témaköreibe vágó írások száma nagyjából azonos, talán csak a harmadik kevesebb kissé, mint a többi – ami nagyon is érthető. A második kötetben olvasható írások eredetüket tekintve döntő többségükben egy előző, magyarul vagy valamely idegen nyelven írt, nyomtatott változatra mennek vissza. Utóbbiak természetesen fordításban olvashatók, és mutatják a hazai felvilágosodás európai kapcsolatait. Az átültetések kimondottan e gyűjtemény számára készültek. Mellettük a kötet tartalmaz kéziratból származó írásokat is.

A szövegközlés egyik elve a kritikai szemlélet, ami az első közlésekre és jegyzetekre egyaránt kiterjed, folyamatosan ellenőrizve, szükség esetén kiegészítve, javítva a forrásul választott szöveget. Ez a tökéletes szövegközlést megcélzó törekvés, ami árnyalt jegyzetapparátussal párosul, nagy erénye a válogatásnak. Jó megoldás, és segíti a tájékozódást, hogy minden jegyzetben az egyes szerzők és munkásságuk bemutatása, elhelyezése megelőzi az egyes szöveghelyekhez kapcsolódó konkrét, tárgyi-nyelvi magyarázatokat, az általános és egyedi ismeretszerzést egymás mellé rendelve.

A kötet változatos elemzési szempontokat kínál. Azonnal szembeütnek azok a szerzők, akik túlnőnek a 18. századon, például: II. Rákóczi Ferenc, Bessenyei György, Csokonai Vitéz Mihály, Mikes Kelemen, Kazinczy Ferenc stb. Ők már részben a Magyar Remekírók korábbi kötetében is képviselve voltak, részben megbízható modern szövegkiadások készültek munkáikból. Mellettük Bél Mátyás, Tessedik Sámuel, Dugonics András, Ányos Pál, Révai Miklós, Kultsár István és mások a századon belül maradtak, ami persze nem csökkenti szerepüket a hazai művelődéstörténetben. De ez a két csoport is csak mintegy húsz szerzőt tesz ki a név szerint ismert száz körülülből, ami önmagában mutatja a

szerkesztők visszaemelő elképzelésének hatásosságát. Kiemelkedik ismertség szempontjából Joseph Haydn, Esterháza zenemestere, aki a legnagyobb létszámú közönséget mondhatja – az utókor zenekedvelői között – a magáénak.

Találomra szemelgetve említeni kell Kazinczy Beccaria-fordítását, az olasz szerző a 18. század végén a bűnt elkövetővel szembeni méltányosságot képviselte; Molnár János képzeletmozgató rézmetszetekkel illusztrált építészettörténetét – Salamon templomának képe látható az illusztrációk között, s ebből következtetni lehet a kísérszöveg valóságosságára is –; Balla Antal kéziratból közölt zeneelméleti összefoglalását. Némiképp meglepetés Révai Miklós építészeti könyve, még akkor is, ha kivonat, mert önálló koncepciót tartalmaz, és az építészeti fogalmak lehetséges magyar nyelvű visszaadására törekszik (*oszlopszék, képszék, vánkostag, sültag, üregtag* stb.), igaz, ezek közül nem sokat őrzött meg nyelvünk. Korabinszky János Mátyás és Molnár Ferenc munkái Pozsonyról és a Lehel-kürtről a gyakrabban idézett szövegek közé tartoznak. Speciális forrásközlésnek tekinthető Szereday Antal munkája, amely a gyulafehérvári székesegyház emléktábláinak szövegét közölte, hogy az ide eltemetettekről „ne csak az írók beszéljenek [...], hanem maguk az egykor odahelyezett emléktáblák is”. Festészeti témájú Szily Jánosnak a felépítendő szombathelyi székesegyház kifestését taglaló írása: a művészeknek pontos tervet, programot készített, velük – Maulbertschcel és Dorffmaisterrel – leveleket váltott emiatt, s többek között az utóbbinak megjegyezte: „Bár a felül lévő angyal viola színe szép és kedves, kétlem, hogy ez a szín tartós lesz, s nem halványodik-e el idő előtt.” Ugyancsak a művészeti tárgyú írások közé tartozik Johann Nepomuk Schaufp pozsonyi rajztanár és nyomdász programja, amely egy általános művészeti akadémia alapítását tűzte ki: ennek célját rendszerben kívánta létrehozni, az alapfokú rajzoktatással kezdve a képzést, s az akadémiával betetőzve. Utóbbi világosan mutatja: a 18. századi magyar felvilágosodás szélesebb összefüggésrendszerben is vizsgálható, mint a „megkésetttség”, „átmenetiség”, mert tudományágakban és tudományterületeken egyaránt központi szerepet kapott az ismeret és a hozzá vezető leíró és/vagy kísérleti megfigyelés, a differenciálódás, valamint a tudomány nyelvének megváltozása.